

Vím, že ekosocialistické myšlenky jsou v evropských zelených stranách silně propagovány Federací mladých evropských zelených.

Skromná mobilizace

Politika přebírání státní moci skrze budování politických stran, které pomalu rostly a získávaly volené úřady, už mnohokrát selhala. Politický systém dokázal měnit radikály lépe, než radikálové dokázali měnit politický systém.

Pokud se cesta postupné politické reformy jeví jako zablokovaná, vytváření menších a ideologicky čistších politických organizací nalevo od všeho ostatního také nemá valné vyhlídky. Krajní levice je v mnoha zemích izolovaná od společnosti. Existuje druh leninistického gnosticizmu, který implicitně předpokládá, že když člověk vynaloží dostatek úsilí, zjeví se mu tajná kouzelná formule, která ho při snahách získat moc dovede k úspěchu. To ovšem produkuje kulturu, která může být vysoce destruktivní; vede totiž k chybnému hledání jistoty, jež odhání potenciální spojence a posiluje štěpení.

Jak se zdá, před ekosocialisty stojí několik klíčových úkolů. Institucionální struktury ekosocialismu musí být reálné a zároveň — paradoxně — především skromné. Krize, které čelíme, je tak bezprostřední a naléhavá, že musíme pracovat s velice různorodými politickými hnutími, sítěmi a stranami. Ekosocialisté musí spolupracovat s nesocialistickými zelenými i s nezelenými socialisty.

Velmi důležité je zmíněné téma odborů, stejně tak kampaně proti pravicovým populistům, kteří jsou na vzestupu po celé planetě. Příímá akce environmentálních kampaní je významnou formou mobilizace, jako například zde ve Velké Británii, kde bojujeme s frakováním. Ekosocialismus se rovněž potřebuje začít zabývat interseksionalitou — poznáním, že osvobození má i dimenze jako etnicita a gender a že útlak probíhá na několika úrovních.

Bez revoluční teorie, říká se, nemůže existovat žádné revoluční hnutí. Ekosocialisté by tudíž měli věnovat velkou pozornost politickému vzdělání, spolupracovat při čtení, debatách a rozšiřovat vědění. Ekonomika a ekologická věda (a mnoho dalších) jsou oblasti, které je důležité studovat, teorie nicméně musí informovat praxi, a ne být abstraktní. Marxistické myšlení je stále zásadní pro pochopení kapitalismu a ekologické krize. Jako inspirující a užitečnou shledávám také práci Elinor Ostromové, první ženy, která získala Nobelovu cenu za ekonomii, v níž zkoumala obecně sdílené statky (*commons*).

Žijeme ve světě, kde kapitalismus demoluje planetu. Kde akceleruje nerovnost a finanční krize. Krajní pravice, ať už v České republice, Velké Británii nebo kdekoli jinde využívá nejistoty k rozšívání strachu, plodícího rasismus, aby tak zvýšila svůj politický vliv. Ekosocialisté se musí mobilizovat a proti tomuto katastrofickému scénáři postavit alternativu, která osvobodí jak lidstvo, tak zbytek přírody.

Derek Wall je společně s Jessicou Northey mezinárodní koordinátor Strany zelených Anglie a Walesu. Mezi jeho práce patří *The Rise of the Green Left and Economics after Capitalism*. Můžete ho sledovat na Twitteru jako @anothergreen. Jeho nová kniha *Elinor Ostrom's Rules for Radicals* je dostupná u nakladatelství Pluto Press. Z anglického originálu přeložili Magdaléna Hajdučková a Jaroslav Michl.

YPC Rojava, foto: Kurdisstruggle

Pochod členů kmene Mapučí, foto: todosnuestrosmuertos.

Kanadský premiér Justin Trudeau na LGBTQ Pride, Vancouver 2015, foto: Flickr

JOSEF PATOČKA

Sbohem, přírodo. Ekologické myšlení na troskách utopie liberalismu

Mohli bychom říct, že naše doba se nevyznačuje ani tolik svými všemožnými hluky — od řevu demagogů a řinčení zbraní přes vzdálené úpění uprchlíků a hladovějících až po nucený smích zábavných estrád a ryk reklamních znělek. Jejím charakteristickým znakem je spíš ono ticho v pozadí: mlčení o tom, že tato planeta, na které se smějeme, vztekáme i pláče, nebude možná do konce tohoto století pro lidi obyvatelná.

*Nepotřebuješ meteorologa,
abys poznal, odkud vítr fouká.
(Bob Dylan)*

„Říká se, že na jednom večírku dokázal jeden z předních evropských psychoanalytiků vyjádřit ostře zformulovaný názor na jakékoli téma, ale jakmile se začalo mluvit o klimatu, byl okamžitě zticha. Neměl co říct.“ To je „velké ticho“, jak ho pronikavě popsal Clive Hamilton v knize *Defiant Earth: the Fate of Humans in the Anthropocene* (Vzdorná Země: osud lidstva v antropocénu). A hned druhé

zklamání. Ekologické hnutí varovalo, k čemu v důsledku různé neuvážené politiky povedou, poukazovalo, že ony „ekologické otázky“, schované pro několik hodin občanské nauky a poslední kapitoly volebních programů, začnou mít brzy tragické společenské a hospodářské dopady. Má pravdu — ale nikdo neposlouchá.

Ti, kteří soudí, že v globalizační hře trafil, si nejdou pro radu k jejím včerejším kritikům. Do jejich čela se staví ta méně kultivovaná část transnacionální majetkové elity, jež je jejím jediným skutečným vítězem — Trump a jemu podobní. Ti, kteří si myslí, že jim hra prospěla a které zděšení z politických šoků minulého roku

konečně probralo z dřímoty, zase následují volání do zbraně na její obranu. K té šikují ti „slušnější“ z řad oligarchie, kteří dovedou o „ekologických otázkách“ alespoň pěkně mluvit. Proto lidé, jimž leží Země na srdci, jen těžko odolávají pokušení jejich volání vyslyšet. Toto pokušení je tím větší, že i když jsme svět představovaný dnes Macronem či Trudeauem všemožně kritizovali, jsme s ním do velké míry rostli.

Ekologické hnutí v podobě, ve které vzešlo z ekologického myšlení dvacátého století, nabylo ve svém hlavním proudu formu, dobře tomuto světu uvyklou — formu nevládní neziskové organizace, jejíž experti reprezentují nezpochybnitelná vědecká fakta a usilují o legislativní změny prostřednictvím přesvědčování politiků či změny chování skrze přesvědčování spotřebitelů. Namísto promyšlení jakkoli pojaté *hluboké změny* jsme se měli smířit s perspektivou *postupných úprav* světa — takového, jaký je.

Tento svět se dnes ale kolem nás hrotí. Jak jinak si vysvětlit, že neoliberální politiku podrobují (s perestrojkovou zpozdilostí, mohli bychom říct škodolibě) kritice i ekonomové Mezinárodního měnového fondu? Můžeme se tedy zachovat dvěma způsoby. Lze si myslet, že jeho záchrana je možná, a snažit se o ni s nadějí, že se nám jej postupně podaří upravit k obrazu svému. Nebo doznáme, že jsme kritické hodnocení jeho vnitřních rozporů hrubě podceňili — což pak znamená přehodnotit mnohé z předpokladů, jež nás k němu poutají, a obtížně hledat jinou cestu vpřed.

Konec experimentu

Proč by tedy svět „konce dějin“, jak se ustavil po zhroucení sovětského bloku, nemělo být možné zachránit? Potíž spočívá v tom, že „liberalismus funguje jen na papíře“. Žijeme v ekonomice, která je dle panující ekonomické ortodoxie téměř úplně podřízená zákonitostem trhu, jenž má podle svých ideologů sám dosahovat optimálních výsledků. Popravdě tak ani nikdy nefungoval, protože trhům dominující oligopolu od počátku a stále úspěšněji zaprahovaly stát do služeb vlastního úsilí o maximalizaci zisku a využívaly jeho mocenského aparátu k vytváření trhů tam, kde dříve nebyly. Přesto, také vlivem oné ideologie, se nám může zdát, že trh byl dominantním organizačním principem ekonomiky vždy.

Ve skutečnosti, jak dokazuje Karel Polanyi ve své *Velké transformaci*, je tržní společnost ojedinělým experimentem. Jeho původ leží v historickém projektu liberalismu, který striktně oddělil ekonomiku od politiky, aby tak stanovil hranici šíření demokratické emancipační logiky do oblasti majetkových poměrů. Vyčleněním ekonomiky, podřízené údajně přirozeným zákonům trhu, se měl vyřešit problém legitimní nerovnosti — ta již nyní neměla pocházet ze zděděných privilegií, nýbrž z úspěchu v konkurenci formálně rovných jednotlivců.

Polanyi, jak upozorňuje španělský sociolog César Rendueles ve svém příspěvku do nedávno vydané knihy *Velký regres*, ovšem nekritizoval morální oprávněnost takové organizace ekonomiky, nýbrž samu její možnost. Varoval, že trh, ponechaný sám sobě, podvrací vytvářením nereálné abstrakce práce (tedy lidí), půdy (tedy „přírody“) a nakonec peněz (kapitálu) předpoklady své existence — způsobuje sociálně neudržitelné nerovnosti, plní zdroje a vede ke zničujícím krizím, které ohrožují směnnou hodnotu peněz. Že je idea samoregulačního trhu „naprostou utopií“ a že „taková instituce nemůže dlouhodobě existovat, aniž by zcela zlikvidovala

lidské i přírodní základy společnosti, docela člověka fyzicky zničila a jeho okolí proměnila v pustinu“.

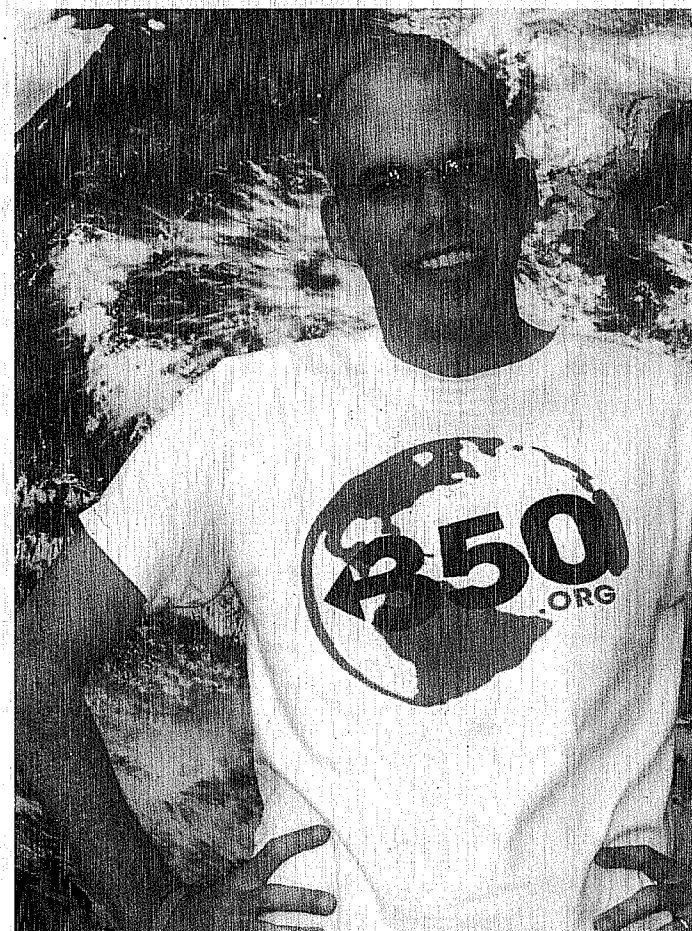
Že tedy imperialismem evropských mocností do světa exportovaná „první globalizace“, jež dosáhla svého vrcholu před první světovou válkou, vyústila v chaos meziválečného období, nebylo pro Polanyiho žádnou náhodou, nýbrž paradoxním důsledkem jejího úspěchu, nevyhnutelným „zpětným nárazem“. Přijmeme-li tuto optiku, soudobá krize globalizace dává náhle smysl. Od ekologické devastace přes ekonomickou stagnaci až po nárůst nesnášenlivosti — podobné té, která Polanyiho vyhnala nejprve z Maďarska a pak i z Evropy. Není poruchou, nýbrž logickým výsledkem neo-liberálního budování tržní utopie — v němž navíc, v inovaci oproti originálu, byl mocenský aparát státu přeměněn z prostředku omezování konkurence v nástroj jejího šíření do dalších a dalších oblastí.

Když se kácí globalizace

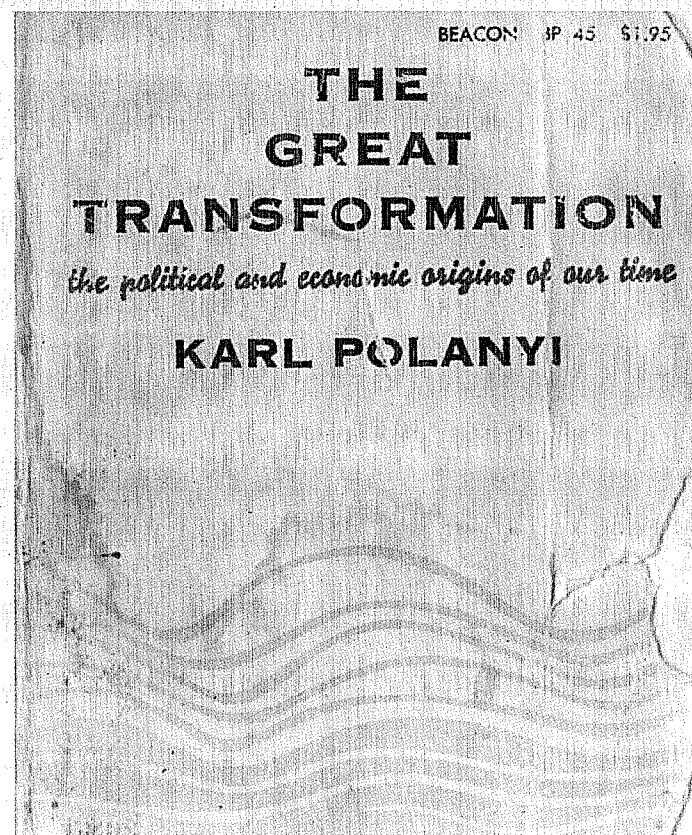
V situaci, kdy se liberalismus hrotí, pokračuje Rendueles, si tedy lze volit jen mezi různými formami „protihnutí“, která se s trhem rozcházejí a snaží se jej opět dostat pod kontrolu, respektive zkrátit moc oligopolu a omezit rozkladné a destruktivní důsledky akumulace bohatství a moci. Tato hnutí se v zásadě odlišují podle toho, zda chtějí společnost uzavřít, zachovat majetkové rozvrstvení a vrátit se k tradičním privilegiím, nebo je naopak jejich cílem naplnit rovnostářský příslib liberalismu radikální demokratizací ekonomiky i společnosti. Archetypem prvního typu zděděným z Polanyiho doby je fašismus. Archetypem druhého typu je — socialismus.

Zuřivě popírání reality ekologické krize Trumpy a Zemany tohoto světa nám dosti zjednodušuje odpověď na otázku, kam z tohoto rozcestí vykročit. Z globálního odstupu se ovšem musí nanovo propukající soubor o duši Západu nutně jevit sotva jako střet mezi dvěma hudebními žánry, který jen přehlušuje „velké ticho“. Analogie dnešní situace s třicátými lety přehlíží, že nad námi jako Damoklův meč visí ekologická otázka. Proto je nám také cesta, kterou se tehdy nakonec podařilo obrodit svět z chaosu — keynesiánskými intervencemi hnaný růst ve výrobě a spotřebě pod dohledem dirigistického státu — uzavřena. Ilustrací budiž smutný osud Jana Kellera, člověka, který býval jedním z hlasů volajících na poušti velkého ticha. Upřímná snaha zachránit, co ze sociálního státu zbylo, jej vedla k vytěsnění globálních souvislostí z vlastního intelektuálního obzoru. To způsobilo, že v lidech, prchajících do Evropy před následky těch samých tlaků, které tisknou pracujícího Evropana, přestal vidět potřebné, a označil je za další ohrožení. Výsledkem je mesaliance s bílými supremacisty jako Hampl a Semín. O moc hlouběji již klesnout nelze.

Tato konstelace přináší dvojí úkol: rozřeznat se s některými z konceptuálních rámců a forem, které nás ke krachujícímu neoliberalnímu projektu poutají, a vybavit budoucí projekt demokratizačního protihnutí citlivostí, která by mu umožnila rozřešit svízelnou planetární situaci. Obojí předpokládá přehodnotit řadu post-osvětských předpokladů a předsudků, které liberalismus s tradičními formami socialistického myšlení sdílí. O výčet těchto problémů se chci pokusit s odkazem k celé řadě vlivných myslitelů a myslitelů, které spojuje zejména kritika klíčového osvětského pojmu přírody — jakožto jednotné, objektivní, ve své podstatě ne-lidské a od společnosti čistým řezem oddělené sféry.

Bill McKibben z Inuit 350.org. Foto: Jennifer Esperanza

„Lidé už mají dost expertů“

První potíž s přírodou se vztahuje k mocenské pozici vědy. Ačkoli historický materialismus ortodoxního marxismu a neoliberální ekonomická doktrína by si na první pohled nemohly být vzdálenější, v jejich základech leží ve skutečnosti určitá příbuzná forma naturalizace sociálních dějů skrze vědecký diskurs o společnosti. Vývoj dějin či dynamika trhu mají být objektivně poznatelnými fakty, nezávislémi na jakékoli praxi sociální reprodukce. Jak ukazují Macnaghten s Urrym v knize *Contested Natures* (Bojovné povahy), tuto roli v ekologickém myšlení hraje příroda, doktrínou „environmentálního realismu“ konstruovaná jako na lidech nezávislá („životní prostředí“) sféra počitatelných objektů, v níž lze vědeckými metodami jasně určit nerozporné pravdy o tom, co je z ekologického hlediska příznivé či škodlivé. O takto ustavených „faktech“ pak už nelze vyjednávat — lze je jedinečně reprezentovat a logika reprezentace dává vzniknout figuře experta. Expert — ekolog „hovoří“ za transcendentální „přírodu“, podobně jako expert — ekonom dává hlas fetišizovaným božstvům „trhů“.

Kde ovšem namísto obtížného vyjednávání různých bezprostředně zažívaných přírod (či ekonomik) nastupuje pouhá reprezentace svévolného „hyperobjektu“, vytrácí se sama možnost politiky. Jak varoval již Jacques Rancière, tato praxe vede k vydělování stále širších aspektů života ze sféry politického konfliktu o preferovanou výsledky sociálního jednání do sféry pouhé „správy“ procesů vedoucích k předem ustaveným cílům, jež jsou nám vnější. Nejlépe je to vidět v rovině ekonomické, ale ekologické hnutí tím, že se uchýlilo ke konstrukci přírody reprezentované figurou experta, přijalo v zásadě stejný modus operandi. Tuto příbuznost liberálního environmentálního realismu s neoliberálním ekonomickým diskursem ve svém díle nejlépe rozpoznal sociální geograf Eric Swyngedouw, který obojí shrnuje pod pojem *postdemokracie* — postupně se šířícího režimu depolitizovaného manažerství.

Tradiční formy participace jako volby nejsou schopny přinést v takto definovaných sférách expertní správy žádné podstatné změny — jejich vítězové jsou tlačeni k předem vyjednaným „rozumným řešením“. Vyloučení politiky proto akumuluje frustraci, která pak exploduje právě ve vzpouřích hnutí usilujících o návrat k politice. Když se takto lidé bouří proti neoliberálnímu konsensu v ekonomice, rozumíme tomu — možná bychom však měli my projevat stejné pochopení, projevují-li stejnou nedůvěru k žargonu expertů, reprezentujících „ekologickou realitu“.

Příliš drahé dobro

Je-li politika ze hry, zbývá nám kromě snahy reprezentovat z pozice expertů politikům „přírodu“ a lobbovat za rozumná řešení už jen jedna možnost — totiž obracet se s expertně ustavenými informacemi na jednotlivé lidi a pokusit se proměnit jejich chování tam, kde se údajně především realizuje jejich „svoboda volby“, totiž na trhu — přesněji na trhu spotřebním, kde nám na rozdíl od trhu pracovního ještě jakás takás svoboda zbyla. To znamená přijmout nejen fikci objektivní přírody a trhu jako sféry nezávislé na politice, ale rovněž podřít se liberální iluzi o tom, že lidé jsou především jednotlivci, kteří v jakémsi vakuu, oddělení od svých sociálních či ekologických vazeb, činí samostatná rozhodnutí. V tomto paradigmatu (vycházejícím od Maxe Webera) se jejich volby mohou řídit buď racionalitou instrumentální, nebo hodnotovou: podle

zvažování bezprostředních nákladů a výnosů, nebo podle takzvaných „hodnot“.

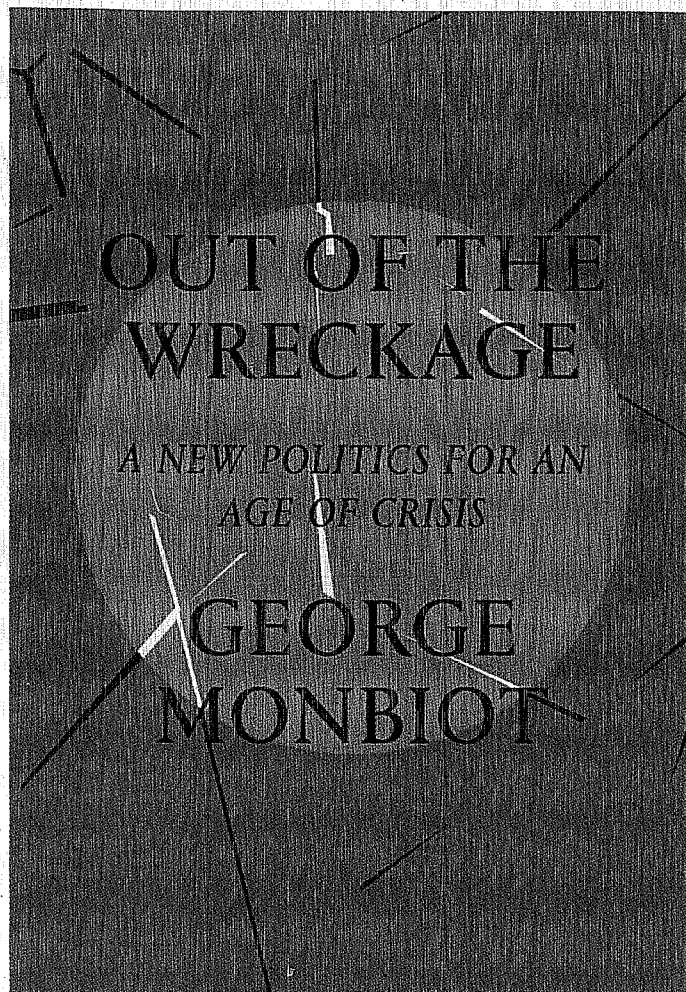
Protože „environmentální instrumentalismus“, tedy zdůrazňování dlouhodobých přínosů „ekologicky správného“ chování, nesnese sám o sobě konkurenci všednodenních starostí, obrací se apely na změnu individuálních návyků k hodnotám a snaží se tak o konstrukci nové ekologické kultury — na scénu přichází „environmentální idealismus“. Jeho praktická selhání je třeba vysvětlit skrze teoretické omyly, jichž se dopouští. Prvním je představa, že „hodnoty“ jsou stabilními a fixními komplexy v naší psychologii, které předcházejí a určují jednání. Druhým omylem je, že lidé jsou racionální bytosti, které své hodnoty přetvářejí na základě nezaujatého vyhodnocování objektivních informací. Obojí opomíjí četné důkazy toho, že určitá sociální praxe naopak dává zpětně vzniknout ideologii, jež ji má ospravedlnit, a že lidé mají hlubokou tendenci filtrovat faktické informace podle toho, zda se shodují s jejich v sociální praxi zakotvenou kulturou (klasickým empirickým příkladem jsou doklady o tom, že praxe kolonialismu a otrokářství ve Spojených státech i jinde předcházela vzniků a masovému šíření ideologie vědeckého rasismu). Jinak řečeno, jednání předchází myšlení, jak zní klasický citát z Pascala: poklekní a uvěříš!

Vedle mylného kauzálního modelu lidského chování pak takto koncipované kampaně odsuzuje k neúspěchu rovněž fakt, že „svoboda volby“ na trhu se rovná váze peněženky a že zamlčuje skutečnost, do jaké míry mají v jeho prostředí nad jednotlivci převahu obří aparáty na straně nabídky. Ideologie zelené spotřeby potom útočí vědeckými poznatky a morálními apely na svědomí jednotlivce a jako cestu k vykoupení mu nabízí zboží, které si často nemůže dovolit. Nechápe ale, že lidé chovají určité hodnoty především proto, aby se mohli cítit dobře v tom, co dělají. A protože napadá jejich morální integritu, aniž by dokázala zpřístupnit změnu na materiální úrovni, nevyhnutelně je proti sobě poštává. Výsledkem je „vyvlastnění dobra“ — ekologicky příznivé chování se stává statusovým symbolem. Těm, kterým je toto „dobro“ nepřístupné a kteří se shodou okolností často překývají s oběťmi globalizace a vzbouřenci proti (post)democii, pak často nezbyvá než jej častovat okázalým opovržením, jež tak dobře známe.

Nový příběh o lidech a Zemi

Příroda jako lidem vnější „prostředí“, ekologická organizace jako jeho reprezentant a ochránce, který prosazováním racionálních řešení a úsilím o změnu spotřebitelských mravů buduje novou ekologickou kulturu — to jsou formy myšlení, uzpůsobené světu neoliberalní globalizace. Jeho nadcházející kolaps nás naléhavě vybízí, abychom ve spojení se všemi, kdo z něj chtějí zachránit to nejlepší (především historický pokrok v prosazování lidských a občanských práv), hledali takový politický příběh, který si dokáže získat dostatečnou popularitu k tomu, aby nás vyvedl z defenzivy a umírající neoliberalní konsensus nahradil.

Autoritářští nacionalisté získali po celém světě takovou iniciativu mimo jiné proto, že takový koherentní „palingenetický“ příběh mají. Je to hluboce regresivní a falešný výklad, který hlásá návrat k uzavřeným společnostem homogenních etnických států. Určným kořenem krize v „kulturním úpadku“ přesměrovává protiglobalizační hněv od nespravedlivého tržního systému k přistěhovalectví a jiným vnějším projevům globalizace, aby tak uchránil nerovné

Bill McKibben na demonstraci ve Washingtonu, foto: chesapeakeclimate.

„Nepochybně to ale znamená opustit mnohé z dosavadních forem myšlení, organizace a politické práce. Čeká nás pracné budování širokých antiautoritářských, sociálně ekologických koalic s dalšími emancipačními silami od odborově organizovaných pracujících po znevýhodněné menšiny.“

rozvrstvení společnosti.

Pro Polanyiho generaci byly odpovědi na falešné dilema „progresivního neoliberalismu“ a „reakčního populismu“ historické proudy, shrnuté pod pojmem socialismus, který pro něj byl „onou tendencí, vrozenou průmyslové společnosti, překonat samoregulaci trhu jeho vědomým podřízením demokratické společnosti“ a samozřejmým přáním průmyslových dělníků, kteří „nechápu, proč by produkce neměla být regulována přímo a proč by trhy měly být něčím víc než užitečným, ale podřízeným aspektem svobodné společnosti“. Je to, uzavírá Polanyi, „prostě jen pokračování v onom úsilí učinit společnost výsostně lidským vztahem mezi osobami, jež se v západní Evropě vždy spojovalo s křesťanskou tradicí“.

Potíž se socialismem spočívá právě v tomto jeho „výsostně lidském“ charakteru. Pokud liberalismus vidí lidstvo jako souhrn jednotlivců, kteří usilují o své vlastní dobro, kdežto socialismus jej překračuje myšlením kolektivu, který své dobro hledá společně a rozšiřuje tak logiku svobody a rovnosti do „mimopolitických“ sfér života, ekologická krize nás nutí jinak myslet kolektiv. Potřebujeme do něj, aniž bychom ji zvěčňovali, zahrnout přírodu a zrušením její falešné opozice ke společnosti jí dopřát symetričtější postavení vůči institucím a aparátům, které jsme si již navykli považovat za aktéry. „Vzbouřená Země“ se navzdory velkému tichu o takové uznání sama hlásí.

To znamená nejen rozšířit vůči „ne-lidským“ aktérům sféru práv, jak se tomu dnes již po světě děje kupříkladu ustavováním subjektivity řek, ale především docela prakticky přestavět celý onen soubor infrastruktur a aparátů, který dnes udržuje naše nerovné postavení nad nimi. Skutečnost, že nyní selhává současně ekonomicky i sociálně a znepřáteluje si stále širší vrstvy lidí, bychom měli chápat jako příležitost.

Třetí světová válka

Jak ve své nejnovější knize *Out of the Wreckage: a new politics for a time of crisis* (Vstát z trosek: nová politika pro krizové období) upozorňuje George Monbiot, představa člověka jako „zlé opice“, která se brání ekologicky příznivějšímu životu, protože usiluje především o vlastní dobro, není založena na skutečnosti. Lidé jsou vybaveni neobyčejnou schopností nezištné spolupráce — a to i v masovém

měřítku, podaří-li se je získat pro příběh o *obrodě světa*, který jim vrátí naději na lepší budoucnost.

Takovým příběhem byl přece i ten, s kterým šla generace našich prababiček a pradědečků do boje proti fašismu. Jeho porážka by nebyla možná bez nezištného úsilí a obětí milionů lidí, kteří pochopitelně nebojovali za obnovu liberální utopie. Motivovala je nejen představa spravedlivějšího světa, která jim dávala nový pocit spolupatřičnosti v kolektivním úsilí a umožnila pak poválečný keynesiánský kompromis a třicet „zlatých let“ sociálního státu. Podstatné — zejména ve zkušenosti zázemí anglosaských zemí — bylo i docela prosté a patrné vědomí, že válka se nevede na jejich úkor, že válečná ekonomika nutí bohaté a velké korporace obětovat ze svého vůbec nejvíc, zatímco pro mnoho lidí znamená zlepšení životní situace — výživy, bydlení, práce.

Stagnace vývoje veřejného mínění i politických pokroků v ekologické otázce naznačuje, že se nakonec také bez nějaké formy takového výjimečného stavu neobejdeme. Bill McKibben (autor první knihy o změnách klimatu pro širokou veřejnost, zakladatel klimatického hnutí 350.org a jeden z nejpronikavějších ekologických myslitelů současnosti) hovoří nepokrytě o dosud nevyhlášené „třetí světové válce“. Jak pro takové široké transformační úsilí získat potřebnou podporu, dosud nevíme. Nepochybně to ale znamená opustit mnohé z dosavadních forem myšlení, organizace a politické práce. Čeká nás pracné budování širokých antiautoritářských, sociálně ekologických koalic s dalšími emancipačními silami od odborově organizovaných pracujících po znevýhodněné menšiny. Nabízí se soustředit je — podobně jako kanadská Výzva ke skoku — kolem pestré palety celospolečenských požadavků, jež musí vyplynout z dialogu. Ten náš, první, už nicméně známe: konec velkého ticha.

Autor je redaktorem Deníku Referendum a studuje na Ústavu politologie při Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Působí v globálním hnutí za klimatickou spravedlnost. Za cenné připomínky děkuje Arnoštu Novákovi.